

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ННІ ФЕМ ІМЕНІ ОЛЕГА БАЛАЦЬКОГО
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА

До захисту допускається
Завідувач кафедри, проф.
_____ В.М.Боронос
« ____ » _____ 2020 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

НА ТЕМУ:

ОЦІНКА ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Освітній рівень “Бакалавр”

Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Керівник роботи:

(підпис)

Жукова Т. А.

(ініціали, прізвище)

Студент:

(підпис)

Яковлева А. В.

(ініціали, прізвище)

Група:

Ф-62

Суми
2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри, проф.

_____ В. М. Боронос

« ____ » _____ 2020 р.

ЗАВДАННЯ
до дипломної роботи

Студент (-ка) групи Ф-62 інституту фінансів, економіки та менеджмента імені Олега Балацкого спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування

Яковлева Анна Валеріївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема роботи: Оцінка фінансових ризиків на підприємстві

Затверджено наказом по СумДУ № _____ від « ____ » _____ 2020 р.

Термін здачі студентом завершеної роботи « ____ » _____ 2020 р..

Вихідні дані до роботи: _____

Зміст основної частини роботи (перелік питань, що підлягають розробці):
 Основна частина дипломної роботи складається з трьох розділів. У першому розділі роботи досліджена теорія ризик менеджменту та її трансформація в сучасних умовах, що виражається у розширенні факторів ризику та потенціалу їх впливу на показники фінансового стану. Також встановлені принципи, що дозволяють побудувати ефективну систему ризик менеджменту на підприємстві

У другому розділі роботи розглянутий механізм управління сукупністю ризиків на підприємстві, що включає методи, інструменти, важелі управління ризиками тощо. Також запропоновані методики оцінки ефективності системи управління ризиками на підприємстві та управління нею

У третьому розділі за допомогою кореляційно-регресійного аналізу, базуючись на встановлених фундаментальних факторах динаміки валютного курсу, була побудована регресійна модель, що дозволяє прогнозувати потенційний валютний курс в системі управління валютними ризиками компанії

Дата видачі завдання: « ____ » _____ 2020 р.

Керівник дипломної роботи: Жукова Т.А. _____

(підпис)

Завдання прийнято до виконання « ____ » _____ 2020 р. _____

РЕФЕРАТ

Дипломна робота 38 стор., 8 рис., 2 табл., 57 джерел

Предмет дослідження - методи управління фінансовими ризиками у системі ризик менеджменту суб'єктів господарювання.

Об'єкт дослідження - ризик-менеджмент, як система управління ризиками суб'єктів господарювання.

Мета роботи – дослідження науково-методичних підходів до формування ефективної системи управління фінансовими ризиками компаній.

У першому розділі роботи досліджена теорія ризик менеджменту та її трансформація в сучасних умовах, що виражається у розширенні факторів ризику та потенціалу їх впливу на показники фінансового стану. Також встановлені принципи, що дозволяють побудувати ефективну систему ризик менеджменту на підприємстві

У другому розділі роботи розглянутий механізм управління сукупністю ризиків на підприємстві, що включає методи, інструменти, важелі управління ризиками тощо. Також запропоновані методика оцінки ефективності системи управління ризиками на підприємстві та управління нею

У третьому розділі за допомогою кореляційно-регресійного аналізу, базуючись на встановлених фундаментальних факторах динаміки валютного курсу, була побудована регресійна модель, що дозволяє прогнозувати потенційний валютний курс в системі управління валютними ризиками компанії

РИЗИК, РИЗИК МЕНЕДЖМЕНТ, МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ, ФАКТОРИ РИЗИКУ, ВАЛЮТНИЙ РИЗИК , ВАЛЮТНИЙ КУРС, МОДЕЛЮВАННЯ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ.	7
1.1 Принципи побудови сучасної системи ризик-менеджменту.....	7
1.2 Аналіз факторів, що генерують загрози фінансовому стану підприємств	11
2 ХАРАКТЕРИСТИКА МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	15
2.1 Складові механізму управління фінансовою безпекою.....	15
2.3 Оцінка ефективності системи управління ризиками.....	21
3 ПРОГНОЗУВАННЯ ВАЛЮТНОГО КУРСУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ВАЛЮТНИМ РИЗИКОМ	27
ВИСНОВКИ.....	31
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	33

ВСТУП

Хоча фінансовий ризик за останні роки суттєво зріс, управління ним не є сучасною проблемою. Результатом все більшої глобалізації ринків є те, що ризик може виникати з подій, що відбуваються на іншому боці земної кулі, які не мають нічого спільного з внутрішнім ринком. Інформація доступна миттєво, а це означає, що зміни та подальші реакції на ринку відбуваються дуже швидко. На економічний клімат та ринки можуть вплинути зміни валютних курсів, процентних ставок та цін на товари. Контрагенти можуть швидко стати проблемними. Отже, вкрай важливо забезпечити ідентифікацію та управління фінансовими ризиками. Підготовленість є ключовим компонентом управління ризиками. Ризик є основою для можливостей. Ризик та незахищеність мають незначні відмінності у своєму значенні. Ризик відноситься до ймовірності втрати, тоді як незахищеність - це можливість втрати, хоча вони часто використовуються взаємозамінно. Ризик виникає внаслідок незахищеності.

Зміни на фінансових ринках впливають на більшість компаній, прямо чи опосередковано. Коли компанія тісно пов'язана із фінансовим ринком, існує ймовірність втрат, але й також можливість отримання прибутку. Події на фінансовому ринку можуть забезпечити стратегічну або конкурентну переваги. Також, ризик, як ймовірні збитки, можуть бути спричинені змінами ринкових цін. Вважається, що це ситуації з низькою ймовірністю виникнення, але це може призвести до високих збитків внаслідок важкості у передбаченні

Від ефективності функціонування системи ризик-менеджменту залежить рівень чистого прибутку підприємства та рівень втрачених можливостей, рівень збитків (відхилення від прогнозованого прибутку). В умовах сучасної економіки, де з подальшим розвитком економічної системи збільшується кількість ризиків, існування великих підприємств без налагодженої системи ризик-менеджменту є неможливим.

Виходячи з актуальності була визначена мета роботи.

Мета роботи – дослідження науково-методичних підходів до формування ефективної системи управління фінансовими ризиками компаній.

Завдання, поставлені для досягнення мети:

- розглянути ключові принципи побудови сучасної системи ризик-менеджменту
- встановити сукупність факторів ризику на підприємстві
- дослідити структуру сучасного механізму управління фінансовою безпекою підприємства
- встановити фактори та побудувати модель, що можна використовувати для прогнозування валютного курсу в механізм управління валютним ризиком

Об'єкт дослідження - ризик-менеджмент, як система управління ризиками суб'єктів господарювання.

Предмет дослідження - методи управління фінансовими ризиками у системі ризик менеджменту суб'єктів господарювання.

Структура роботи

У першому розділі роботи досліджена теорія ризик менеджменту та її трансформація в сучасних умовах, що виражається у розширенні факторів ризику та потенціалу їх впливу на показники фінансового стану. Також встановлені принципи, що дозволяють побудувати ефективну систему ризик менеджменту на підприємстві

У другому розділі роботи розглянутий механізм управління сукупністю ризиків на підприємстві, що включає методи, інструменти, важелі управління ризиками тощо. Також запропоновані методика оцінки ефективності системи управління ризиками на підприємстві та управління нею

У третьому розділі за допомогою кореляційно-регресійного аналізу, базуючись на встановлених фундаментальних факторах динаміки валютного курсу, була побудована регресійна модель, що дозволяє прогнозувати потенційний валютний курс в системі управління валютними ризиками компанії.

Фактологічну основу роботи склали офіційні дані Національного банку України, Державного комітету статистики України, монографії, статті, опубліковані у наукових виданнях, підручники, відкриті електронні ресурси Інтернет.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

1.1 Принципи побудови сучасної системи ризик-менеджменту

Управління будь-якою компанією, незалежно від того, чи працює вона в державному секторі, чи працює в приватному секторі, спрямоване на досягнення своїх цілей щодо збільшення вартості компанії та зменшення ризиків. Контроль за ризиками досягається шляхом ефективного управління ними, а саме шляхом впровадження адекватної системи управління ризиками.

Управління ризиками - важлива концепція, пов'язана з безпекою та фінансовою незалежністю компанії, а оцінка ризику є важливою частиною її стратегічного розвитку.

Стратегія компанії з управління ризиками повинна полягати в тому, що всі ризики, з якими вона стикається, повинні бути ідентифіковані, оцінені, контрольовані та керовані таким чином, щоб вони знаходились в певних межах, прийнятих керівництвом суб'єкта господарювання.

Управління ризиками - це процес ідентифікації, аналізу та реагування на ризики, з якими стикається компанія. Витрати на впровадження цієї системи залежать від методів, що використовуються для управління несподіваними подіями.

Процес управління ризиками є постійним і результати втілюються у рішеннях, прийнятих щодо прийняття, зменшення чи усунення ризиків, що впливають на досягнення цілей. Метою є оптимізація впливу компанії на ризик, щоб запобігти втратам, уникнути загроз та використовувати можливості.

Загалом, ризик є частиною будь-яких дій людини. Слово "ризик" походить від італійського слова "risicare", що означає "наважитися". У цьому сенсі ризик - це вибір, а не доля. З цього визначення випливає, що ми постійно піддаємось ризику в повсякденному житті і, що насправді важливо, це щоразу отримувати контроль над ним.

На сьогодні не існує одностайно прийнятого визначення ризику всіма фахівцями в даній галузі. Серед найбільш часто використовуваних визначень ми представляємо наступні:

"Ризик - це можливість отримати сприятливі або несприятливі результати в майбутньому дії, вираженому у ймовірності".

«Ризик - це можлива майбутня подія, виникнення якої може спричинити певні втрати».

"Ризик - це загроза того, що подія або дія негативно вплине на спроможність компанії досягти запланованих цілей.

Аналіз цих визначень ризику дає наступні висновки:

Ймовірність проти наслідків. Деякі визначення, що має ризик, зосереджуються лише на ймовірності настання події, інші визначення є більш вичерпними, включаючи як ймовірність прояву ризику, так і наслідки події.

Ризик та загроза. Визначаючи концепцію, деякі експерти поставили знак рівності між ризиком та загрозою. Загроза - це подія з низькою ймовірністю прояву, але з високими негативними наслідками, оскільки ймовірність прояву важко оцінити в цих випадках. Ризик - це подія з більшою ймовірністю настання, для якої є достатня інформація для оцінки ймовірності та наслідків.

Встановлення лише негативних результатів. Деякі концепції щодо ризику зосереджені лише на негативних подіях, а інші враховують усі змінні, як загрози, так і можливості.

Ризик пов'язаний з рентабельністю та збитками. Досягнення очікуваного результату діяльності відбувається під впливом випадкових факторів, які супроводжують його на всіх етапах його розвитку, незалежно від сфери діяльності.

Ризик можна визначити як проблему (ситуацію, подію тощо), яка ще не сталася, але може виникнути в майбутньому, загрожуючи досягненню запланованих результатів. Розглянутий у цьому контексті ризик - це невизначеність у отриманні очікуваних результатів, і його слід трактувати як поєднання ймовірності та впливу.

Імовірність виникнення ризику - це можливість, що ризик матеріалізується і її можна оцінити, коли природа ризику та наявна інформація дозволяють таку оцінку. Вплив на ризик є наслідком результатів (цілей), коли ризик матеріалізується. Якщо ризик представляє загрозу, то результати є негативними, а якщо ризик представляє можливість, результати є позитивними.

Імовірність виникнення ризику та його вплив на результати сприяють встановленню величини ризику.

Виходячи з концепцій, представлених вище, ризик - це постійна реальність, неодмінне явище, яке супроводжує всі види діяльності та дії компанії і яке відбувається чи ні, залежно від створених для нього умов. Це може спричинити негативні наслідки, погіршуючи якість управлінських рішень, зменшуючи обсяг прибутку та впливаючи на функціональність компанії, а наслідки навіть блокують здійснення діяльності.

Вбудований ризик - це ризик, який природно існує в будь-якій діяльності та визначається як "ризик, який існує до здійснення заходів внутрішнього контролю для його зменшення" або "всі ризики, що загрожують суб'єкту / компанії та можуть бути внутрішніми чи зовнішніми ризиками, вимірюваними або невимірними".

Залишковий ризик - це ризик, який залишається після здійснення заходів внутрішнього контролю. Застосування цих заходів має мати наслідком обмеження властивого ризику рівнем, прийнятим організацією. Залишковий ризик слід контролювати, щоб підтримувати його на прийнятих рівнях.

Внутрішнє та зовнішнє середовище, в яких працює компанія, створюють ризики. У цих умовах компанія повинна виявити свої слабкі сторони та загрози, з якими вона стикається, з метою управління та мінімізації їх. Також сильні сторони повинні використовувати і використовувати можливості.

У цьому відношенні розробка та впровадження процесу управління ризиками на корпоративному рівні є доцільним та необхідним через невизначеність загроз у досягненні організаційних цілей.

Впровадження цієї концепції розгляду ризику не тільки як загрози, а й можливості призводить до певних змін всередині компанії, наслідки яких мають бути матеріалізовані шляхом кращого використання наявних коштів та отримання запланованих рівнів рентабельності, а саме:

- 1) управління ризиками вимагає модифікації стилю керівництва, керівництво компанії буде змушене окрім заходів щодо подолання наслідків подій, що сталися, розробити та застосувати адекватні заходи внутрішнього контролю, щоб обмежити чи усунути можливість прояву ризиків. Реалізація цих заходів управління повинна давати змогу компанії опанувати у прийнятних межах ризику та досягати поставлених цілей;
- 2) управління ризиками забезпечує ефективне досягнення цілей, виявлення загроз, з якими стикається компанія, дозволяє ієрархізувати (класифікувати) ризики, виходячи з ймовірності виникнення, величини впливу та витрат, викликаних пом'якшенням чи обмеженням небажаних наслідків;
- 3) управління ризиками вимагає якісної системи внутрішнього контролю. Розробка та впровадження адекватного внутрішнього контролю та забезпечення їх функціонування потребують обґрунтованої впевненості, що цілі будуть досягнуті.

Управління ризиками характеризується встановленням та реалізацією конкретних заходів та дій щодо ідентифікації, оцінки ризиків та побудови внутрішнього контролю для обмеження ймовірності виникнення ризику або наслідків, якщо ризик реалізується. Процес повинен бути узгодженим, інтегрованим до цілей, діяльності та операцій, що здійснюються в компанії.

Співробітники компанії на всіх рівнях повинні усвідомлювати важливість управління ризиками для досягнення запланованих результатів та формування необхідних навичок для здійснення моніторингу та контролю на основі принципів ефективності та результативності.

Наявний досвід свідчить, що будь-якій компанії потрібно керувати своїми ризиками, оскільки у багатьох випадках виникнення ризиків може мати

серйозні наслідки для її діяльності, іноді ці наслідки ставлять під загрозу саме існування компанії.

Управління ризиками - це превентивні дії щодо недопущення чи обмеження збитків, а саме процес ідентифікації, аналізу та реагування на потенційні ризики компанії.

У цих умовах роль управління ризиками полягає у тому, щоб допомогти зрозуміти ризики, яким піддається компанія, щоб ними можна було керувати. Ця роль змінюється залежно від того, коли робиться аналіз, таким чином:

- якщо оцінка ризику проводиться до матеріалізації ризику, мета - уникнути виникнення цієї події;
- якщо оцінка ризику проводиться після того, як ризик здійснився, метою є забезпечення розвитку діяльності та безперервності діяльності компанії.

1.2 Аналіз факторів, що генерують загрози фінансовому стану підприємств

Існує дві групи причин, які призводять до появи фінансової кризи на підприємстві:

1. Стратегічні помилки в організації бізнес-діяльності, які роблять компанію неконкурентоспроможною на ринку незалежно від кількості наявних ресурсів та якості управління (неправильно обрана сфера діяльності, неправильна оцінка кон'юнктури ринку, неправильна стратегія розвитку).
2. Помилки у здійсненні управління підприємством (неправильно визначена структура капіталу, неоптимальний розподіл ресурсів, провали у фінансовому плануванні тощо).

Таким чином, криза на підприємстві може бути наслідком впливу різних факторів зовнішнього середовища. Фактори ризику можуть розглядатися як

сукупність явищ і сил, які впливають на діяльність компанії на ринку і можуть ділитися на дві частини:

- внутрішні (ендогенні), що складаються з факторів, пов'язаних з організаційною структурою, економічною спроможністю, географічними межами діяльності компанії, фінансами, управлінням та маркетингом. Компанія може контролювати ці фактори;
- зовнішній (екзогенний), який складається з факторів, з якими взаємодіє компанія. Зовнішнє середовище складається з факторів, які знаходяться поза межами компанії і можуть впливати на її діяльність.

Більшість із цих факторів є неконтрольованими (зміни тенденцій населення, економічні умови, прийняті законодавчі акти), але щодо деяких з них компанія може впливати (вироблення політики, технологічний розвиток, конкурентна ситуація). Діяльність компанії на ринку значно залежить від її здатності ефективно реагувати на ключові зміни в зовнішньому середовищі. Зовнішнє середовище можна розділити на макросередовище та мікросередовище.

Крім того, фактори зовнішнього середовища можна розділити на:

- постійні - вони впливають на діяльність компанії постійно (науково-технічний прогрес, інформаційна підтримка, енергетичні та екологічні питання, державне та міждержавне регулювання, обмінний курс та валюта система тощо);
- тимчасові - вони впливають на діяльність компанії протягом обмеженого періоду часу (сезонність, політичні та соціальні) конфлікти, стихійні лиха).

Загальна класифікація факторів ризику наведена на рисунку 1.1

За джерелом виникнення

- Зовнішні (екзогенні) - ризик зміни макросередовища;
- Внутрішні (ендогенні), які пов'язані з недоліками в управлінні підприємства.

Залежно від суб'єктів

- Загрози з боку недобросовісних конкурентів;
- Загрози з боку покупців;
- Загрози з боку підрядників;
- Загрози, спричинені працівниками;
- Загрози злочинних дій;
- Загрози, спричинені діями державних чиновників та місцевих органів влади.

Можливість реалізації

- Реальні;
- Потенційні.

Розмір очікуваних збитків

- Загроза катастрофічної кількості збитків;
- Загроза критичного розміру втрат;
- Загрози, які спричиняють складнощі;
- Загрози прийняттого розміру втрат;
- Незначна загроза;

Форми прояву

- Кількісні загрози (пов'язані з погіршенням результатів фінансового стану, платіжна дисципліна тощо);
- Якісні загрози (пов'язані зі змінами, які неможливо кількісно виміряти, а саме банкрутство, корпоративні конфлікти, падіння ринку, замороження банківських рахунків, закриття іноземних ринків тощо)

Рисунок 1.1 - Класифікація загроз, що генерують ризики компанії

Загрози, які впливають на фінансову безпеку компанії, можна розділити на внутрішні та зовнішні. Внутрішні загрози включають навмисні або випадкові помилки у сфері управління фінансами, з вибором стратегії компанії, управління та оптимізації активів та пасивів компанії.

Головні зовнішні загрози, які впливають на втрату фінансової безпеки:

- купівля акцій небажаними партнерами, борг підприємства;
- наявність надмірних фінансових зобов'язань компанії;
- недостатньо розвинені ринки капіталу та їх інфраструктура;
- недостатньо розвинена правова система захисту інвесторів;
- криза грошово-кредитної системи;

- нестабільність економіки;
- недосконалі механізми формування економічної політики тощо.

На діяльність компанії впливають численні фактори, які неможливо контролювати у зв'язку з тим, що це потребуватиме значних витрат часу, фінансових та людських ресурсів. Ось чому потрібно виявляти ті загрози, які безпосередньо впливають на діяльність конкретної компанії, а потім проводити їх моніторинг. Також потрібно визначити «критичні ризики» для підприємства, які можуть суттєво вплинути на його фінансовий стан і призвести до глибокої фінансової кризи або навіть до банкрутства.

Ще один момент, на який слід звернути увагу, визначаючи загрози - це етап життєвого циклу компанії, оскільки він може суттєво впливати на кількість та набір загроз, особливо коли компанія переходить від однієї стадії до іншої. Розуміння, на якій стадії життєвого циклу знаходиться також компанія може допомогти, оскільки система ризиків на кожному з етапів (зростання, зрілість, криза, застій) вже є розвинені [3].

2. ХАРАКТЕРИСТИКА МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

2.1 Складові механізму управління фінансовою безпекою

Як зазначалося дія системи управління ризиками на підприємстві спрямована на формування та підтримання стійкого становища, який можна визначити як фінансова безпека підприємства.

Забезпечення фінансової безпеки компаній потребує механізму, який дозволить оцінити її, забезпечити виявлення внутрішніх та зовнішніх факторів, що впливають на фінансову безпеку. Це критично важливо, оскільки фінансова безпека повинна визначатися не лише на основі даних попередніх періодів бізнесу, але й дозволяти прогнозування на майбутнє з урахуванням впливу мікро- та макро факторів на підприємство. Створення системи оцінки управління ризиками допоможе розробити тактику та стратегію компаній діяльності. При розробці фінансового механізму слід враховувати наступні принципи фінансової безпеки [1]:

1. Фінансова безпека є основним компонентом економічної безпеки, поряд з інтелектуальними та людськими ресурсами, технічними, технологічними, та іншими факторами. Це основа для реалізації фінансових можливостей підприємства. [2]

2. Прогнозування фінансової безпеки має ґрунтуватися на пріоритеті фінансових інтересів, яких необхідно досягти у процесі фінансової діяльності керівництва компанії.

3. Для вимірювання фінансової безпеки слід використовувати систему якісних та кількісних фінансових показників, які дозволить визначити рівень захисту від зовнішніх та внутрішніх загроз.

4. Оцінка фінансової безпеки неможлива без урахування мікро- та макроекономічних факторів, що це може вплинути на компанію. Це можуть бути реальні та потенційні можливості та загрози.

5. Під час визначення рівня фінансової безпеки слід враховувати нормативні значення фінансових показників. Нормативні значення повинні бути адекватними для досліджуваного підприємства та визначатися з урахуванням його фінансових інтересів, поточних та стратегічних цілей.

6. Система оцінки фінансової безпеки повинна бути спрямована на стійке зростання компанії в поточному та майбутніх періодах.

Основними рисами системи управління ризиками компаній є:

- забезпечення оптимальної кількості фінансових ресурсів підприємства, необхідних для розширеного відтворення та збереження ринкової позиції;
- збалансованість грошових потоків;
- стабільне фінансове становище; -
- можливість виявлення проблем на ранній стадії;
- моніторинг внутрішніх та зовнішніх ризиків;
- можливість нейтралізувати або запобігти фінансовій кризі компанії та уникнути банкрутства.

Система оцінювання фінансового забезпечення компанії повинна виконувати такі завдання:

- виявлення можливостей та загроз для компанії, її сильних і слабких сторін;
- оцінка ризиків, пов'язаних із внутрішніми та зовнішніми загрозами;
- виявлення показників системи управління ризиками компанії;
- впровадження системи діагностики та моніторингу системи управління ризиками ;
- контроль та оцінка ефективності системи;
- створення умов для забезпечення стійкого фінансового становища компанії;
- мінімізація фінансових ризиків компанії;
- своєчасне впровадження у фінансову діяльність підприємства сучасних методів управління та інструментів їх використання підтримка.

Об'єктами впливу на виконання цих завдань є: дохід; грошові потоки; власний капітал; прихильність; інвестиції в поточні та необоротні активи; фінансові та економічні ризики тощо.

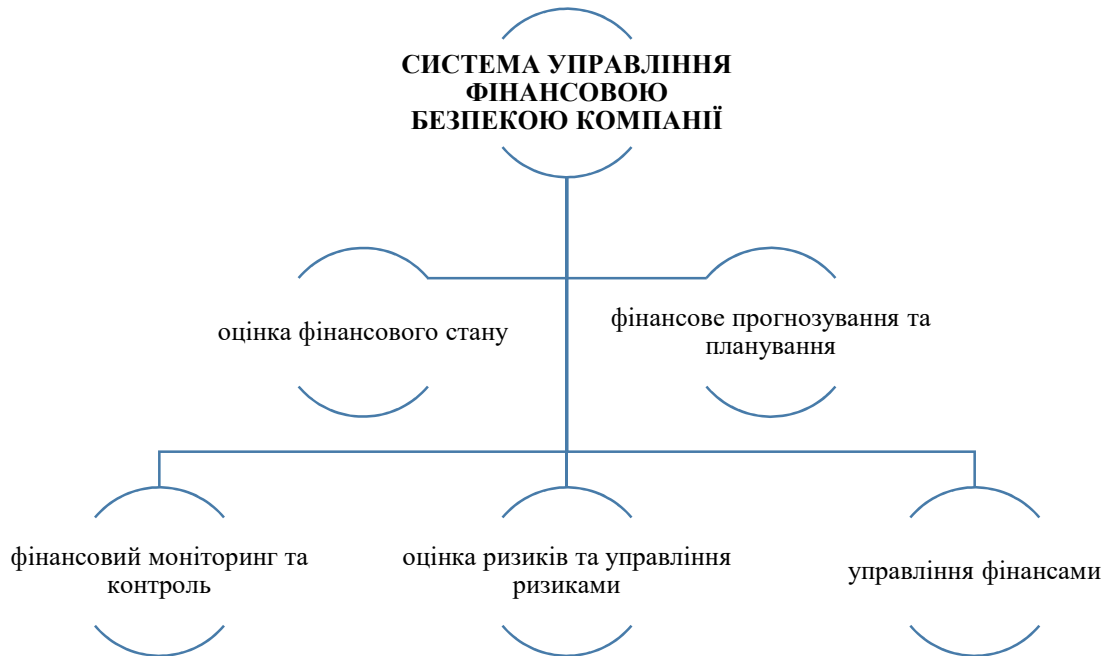

Рисунок 2.1 - Система управління фінансовою безпекою компанії

Побудова системи управління фінансовою безпекою компанії включає такі компоненти, як:

- оцінка фінансового стану;
- фінансове прогнозування та планування;
- управління фінансами (формування та розподіл фінансових ресурсів, отримання прибутку та рух грошових коштів управління), що здійснюються в процесі фінансових відносин;
- оцінка ризиків та управління ризиками;
- фінансовий моніторинг та контроль.

Всі ці кроки взаємопов'язані і можуть впливати один на одного. Оскільки діяльність підприємства є циклічною, реалізація останньої фази вимагає повторення всієї процедури з самого початку. Ці елементи повинні бути з'єднані і об'єднані в єдину систему, яка буде постійно діяти.

Ці компоненти використовуються для впливу на фінансові відносини для забезпечення сталого розвитку підприємств. Досягнення тактичних та стратегічних фінансових цілей стане можливим лише за умови використання всіх елементів фінансових механізм належним чином.

Виходячи з цього, можна визначити наступні кроки для забезпечення фінансової безпеки компанії:

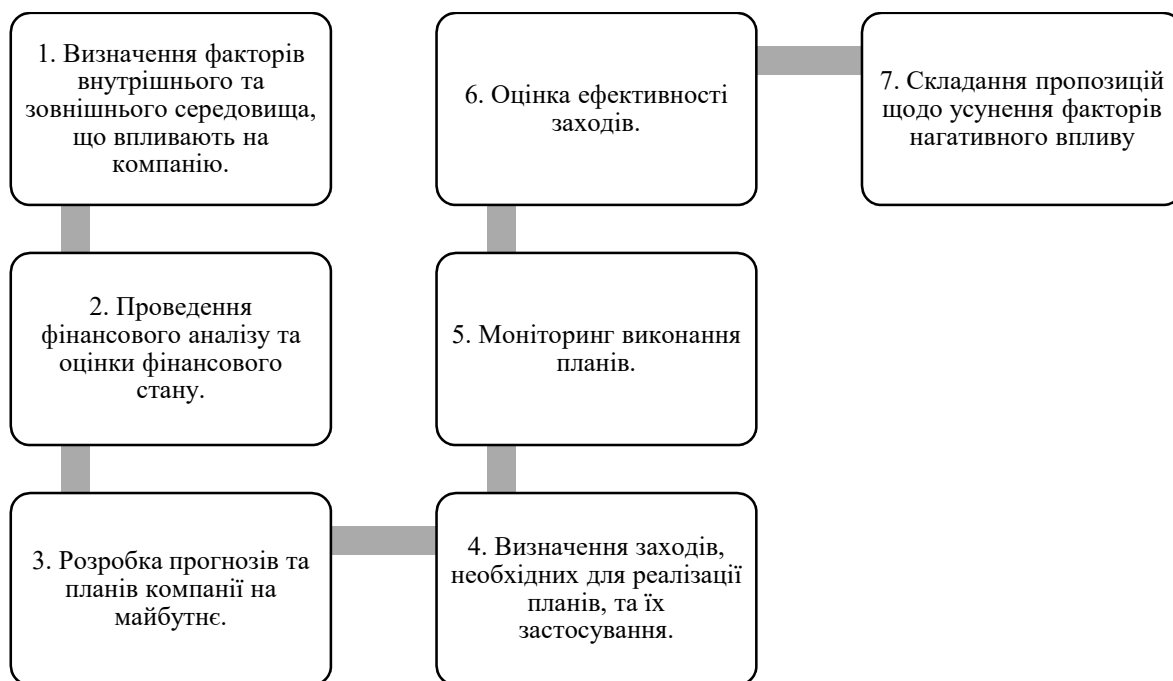

Рисунок 2.2– Алгоритм забезпечення фінансової безпеки компанії

До фінансових методів належать:

- фінансовий облік, який використовується для формування вартісних показників підприємства через систематичний облік власності, капіталу, зобов'язань, ділової активності та виявлення зовнішніх зв'язків з постачальниками, замовниками, банками, інвесторами, акціонерами та іншими партнерами;
- фінансовий аналіз, який мав на меті діагностувати фінансовий стан компанії за допомогою кількісних та якісних методів;

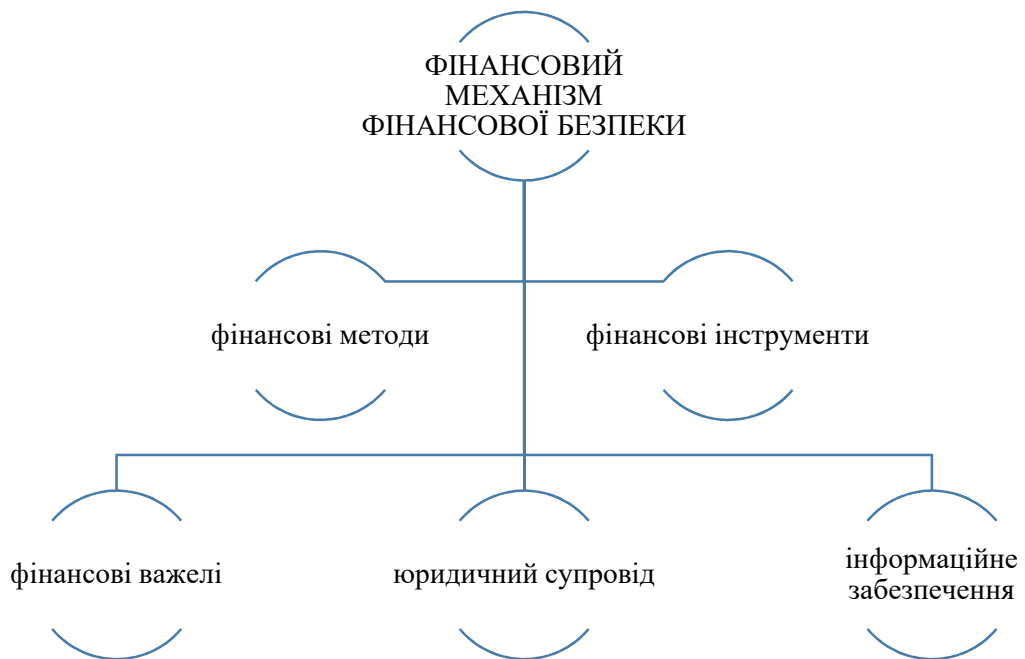

Рисунок 2.3 - Фінансовий механізм системи управління ризиками

- фінансове прогнозування та планування. Фінансове прогнозування використовується для визначення коротко- та довгострокових показників які характеризують діяльність компанії та її фінансовий стан. Своєрідність прогнозів, на відміну від планів, є їх альтернативністю, оскільки фінансові показники, згадані в прогнозах, залежать від початкових умов прогнозування і можуть надати кілька сценаріїв дій. Плани базуються на прогнозах з урахуванням фінансових можливостей та стратегії компанії та забезпечують досягнення показників у майбутньому;
- фінансове регулювання, яке використовується для впливу на об'єкт управління для досягнення запланованих результатів та усунення відхилень, якщо вони виникають;
- фінансове стимулювання охоплює використання стимулів або санкцій для максимального зацікавлення всіх працівників компанії, у тому числі фінансових для досягнення найкращого можливого результату та виконання планів. Цей метод займає ключове місце в системі управління ризиками, оскільки результати діяльності компанії залежать від ефективності роботи персоналу;

- операційне та поточне управління готівкою, управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, фінансові результати, фінансові ресурси;
- оцінка фінансових ризиків, контроль та їх мінімізація, включаючи формування резервів та страхування;
- моніторинг виконання планів своєчасного виявлення відхилень, визначення їх причин та використання адекватних заходів щодо їх усунення, які дозволяють компанії досягти поставлених цілей.

Рисунок 2.4 – Фінансові інструменти управління

Усі фінансові інструменти можна поділити на дві групи за рівнем впливу на діяльність підприємства:

- інструменти, якими користуються компанії: інвестиції, кредит, страхування, хеджування, ціноутворення, оподаткування;
- інструменти, якими користується держава: державні інвестиції; державні позики, включаючи пільгове кредитування; державне замовлення; спеціальне цільове фінансування; оподаткування, включаючи пільгове оподаткування; протекціонізм; санкції.

Зазначені інструменти можуть бути реалізовані через такі важелі: доходи, витрати, прибуток, кредит, капітал, інвестиції, страхові платежі, ставки, ціни,

заробітна плата, амортизація, податки, стимули, санкції, дивіденди, правила та стандарти безпеки, ліміти та резерви, похідні інструменти тощо

Вибір фінансових інструментів, що застосовуються для реалізації фінансових методів, залежить від фінансових показників компанії (фінансово стійке становище, на межі фінансової кризи чи стадії реабілітації).

2.3 Оцінка ефективності системи управління ризиками.

Таким чином, система управління ризиками - це здатність підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, незважаючи на потенційний негативний вплив внутрішнього та зовнішнього середовища. Система управління ризиками дозволить ефективно управляти наявними фінансовими ресурсами, а також реагувати вчасно на ознаки криз та можливих несприятливих змін, і дасть можливість використовувати можливості та резерви. Суб'єкти господарювання в Україні недостатньо захищені від впливу чинників внутрішнього та зовнішнього середовища. Це викликано:

- об'єктивними факторами, наслідки яких важко або неможливо передбачити;
- суб'єктивними факторами, пов'язаними з відсутністю або поганою якістю управління ризиками та системою фінансового становища моніторинг.

Система оцінки ефективності управління фінансовими ризиками (управління ризиками) є частиною загальної системи ризик менеджменту компанії.

Для оцінки впливу якісних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища на підприємство можна використовувати наступні методи стратегічного аналізу:

- 1) SWOT-аналіз - можна використовувати для виявлення сильних і слабких сторін компанії, а також можливостей і загроз, що виникають із його безпосереднього оточення (зовнішнього середовища);

- 2) SNW-аналіз, призначений для дослідження внутрішнього середовища та включає аналіз сильних, нейтральних і слабких сторін організації. На відміну від аналізу сильних і слабких сторін в матриці SWOT-аналізу, SNW - аналіз пропонує врахувати середні показники на ринку у якості нейтральної позиції і, виходячи з цього, здійснювати аналіз рівня конкурентних переваг компанії;

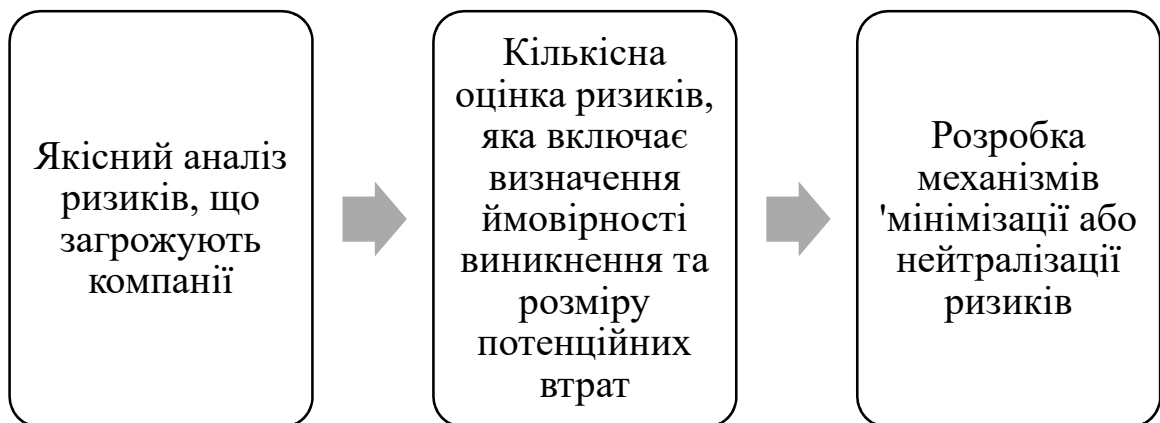

Рисунок 2.5 – Компоненти системи оцінки ризиків

- 3) PEST-аналіз, який призначений для виявлення груп факторів зовнішнього середовища, які можуть впливати на компанію стратегія: політичні (Політика); економічні (Економіка); соціальні (Суспільство); технологічні (Технологія).
- 4) Аналіз ЕТОМ (Матриця загроз та можливостей середовища) - аналіз середовища за допомогою виявлення зовнішніх загроз і можливостей підприємства, а потім зважування кожного фактору (з урахуванням виміру важливості кожного фактора для певної організації). Перевагою цього аналізу є використання обмеженої кількості факторів, визначених експертами (традиційно до 15). Для моделювання впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища на показники фінансового стану ми можемо використовувати метод сценаріїв.

Система фінансових показників може бути використана для оцінки рівня ефективності системи управління ризиками компанії. Основні групи фінансових показників - коефіцієнти ліквідності, показники управління активами, показники управління боргом та показники прибутковості, які можна використовувати для оцінки різних критеріїв діяльності підприємства.

Рисунок 2.6 - Основні фінансово-економічні показники

Показники фінансової стійкості. Оцінка фінансової стійкості спрямована на проведення об'єктивного аналізу вартості та структури активів і пасивів компанії та визначення ступеня її фінансової стійкості та незалежності. Критерій оптимальності показників фінансової стійкості - перевищення суми власного капіталу над зобов'язаннями. Відповідно, якщо частка власного капіталу в капіталі компанії вища, то компанія має більшу фінансову стійкість і вищий рівень фінансової безпеки.

Показники ліквідності та платоспроможності. Аналіз ліквідності підприємства проводиться за даними балансу та дає можливість визначити здатність компанії сплачувати свої поточні зобов'язання. Ситуація коли фактичні показники нижчі за нормативні на може допускатися, оскільки це негативно впливає на платоспроможність підприємства. Якщо показники

ліквідності більші за нормативні значення, то це може бути ознакою неефективного використання наявних фінансових ресурсів.

Платоспроможність - це здатність компанії генерувати платежі та виконувати всі зобов'язання вчасно та в повному обсязі. Компанія є платоспроможною, якщо її короткострокові поточні зобов'язання можуть бути покриті загальними оборотними активами. Платоспроможність залежить від співвідношення власного капіталу та поточних зобов'язань.

Показники ділової активності (оборотність активів). Прискорення оборотності активів впливає на зменшення потреби в оборотних активах. Швидкість оборотності активів визначає рівень інтенсивності їх використання. В результаті прискорення оборотності можна вивільнити активи, вкладені в товарні запаси або знерухожені у вигляді дебіторської заборгованості, тим самим такі заходи збільшують ліквідність компанії. Критерієм оптимальності показників товарообігу є максимізація їх значень та мінімізація періоду обороту кожної групи активів, які допоможуть зменшити необхідні фінансові ресурси для їх фінансування.

Коефіцієнти рентабельності. Основним критерієм ефективності діяльності компанії є чистий прибуток. Оцінка рентабельності - це відношення прибутку до ресурсів або параметрів результатів діяльності. Всі коефіцієнти рентабельності можна розділити на три групи: 1) показники, що характеризують рентабельність активів компанії; 2) показники, що характеризують прибутковість власного капіталу та зобов'язань компанії; 3) показники, що характеризують прибутковість діяльності підприємства.

Для характеристики рентабельності підприємства бажано максимізувати розмір прибутку, що вказуватиме на ефективну його роботу та високий ступінь безпеки. Для оцінки фінансового стану за допомогою згаданої вище системи показників необхідно визначити нормативні значення досліджуваних факторів на основі емпіричних даних для окремих галузей економіки. Вони можуть розглядатися як показники, що характеризують діяльність кращого підприємства або середні дані для досліджуваних підприємств плюс/мінус

стандартне відхилення, що визначає граничні коливання та не розглядатися як погіршення фінансового становища [3]. Крім того, ці показники повинні бути розраховані для конкретної країни з урахуванням стадії економічного циклу. Кількість показників, які можна використовувати на цьому етапі аналізу, може змінюватися залежно від завдання аналізу. Велика кількість досліджуваних параметрів призводить до більш детального аналізу, але це збільшує витрачений на нього час, і ускладнює інтерпретацію результатів.

SVP-аналіз. Операційний аналіз або SVP-аналіз - це аналіз діяльності компанії на основі співвідношення обсягу виробництва, доходів та витрат для визначення взаємозв'язку між витратами та вигодами при різних обсягах виробництва. Його завдання - знайти найбільш вигідне поєднання змінних і постійних витрат. Цей тип аналізу є одним з найефективніших засобів планування та прогнозування діяльності компанії, спрямованих на підтримку ефективного функціонування та забезпечення фінансової безпеки. Практичний ефект аналізу полягає у виявленні невикористаних резервів у сферах планування та виробництва, встановлення шляхів їх мобілізації з метою отримання максимального прибутку [4]. Використання операційного аналізу дозволяє встановити спектр факторів, які впливають на кінцеву ефективність роботи компанії:

- рівень беззбитковості продажу та мінімальну ціну продажу;
- оптимальний асортимент продукції, що виробляється з обмеженими ресурсами;
- вплив структурних змін асортименту виробленої та реалізованої продукції на прибуток;
- рішення про зниження цін;
- вирішити проблему «виготовляти або купувати запчастини та напівфабрикати»;
- тощо.

Ефективність управління грошовими потоками визначається їх впливом на платоспроможність, оборотність активів, дебіторську та кредиторську

заборгованість, прибутковість компанії. Основні напрямки роботи формування грошових потоків компанії. Управління грошовими потоками впливає на процеси накопичення грошей, їх витрачання та перерозподілу з метою збалансування фінансово-господарської діяльності. Контроль за доходами та результатами грошових потоків - це система моніторингу після отримання та використання коштів у порядку визначити відхилення від їх встановлених параметрів та запобігти загрозам фінансовій безпеці компанії.

Ефективність управління грошовими потоками визначається синхронізацією надходжень грошових коштів та грошових виплат, підтримкою постійної платоспроможності та включає наступні компоненти:

- визначення мінімальної суми грошових коштів, достатню для обслуговування поточного бізнесу;
- постійний моніторинг виручки;
- згладжування коливання грошових надходжень та грошових виплат, щоб уникнути кризи платежів у певні періоди;
- оптимізація платежів постачальникам та покупцям, що обґрунтовує політику отримання комерційних позик та відстрочення платежів;
- прийняття рішення про використання тимчасово вільних грошових активів для запобігання втрат від інфляції та втрати прибутку;
- прискорення обороту коштів за допомогою впровадження організаційно-економічних заходів.

Практична реалізація цих складових управління грошовими потоками дозволить знайти компроміс між необхідністю зберігати певну суму грошей для забезпечення ліквідності компанії та бажанням інвестувати наявні грошові кошти для їх повернення для забезпечення фінансової безпеки.

3 ПРОГНОЗУВАННЯ ВАЛЮТНОГО КУРСУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ВАЛЮТНИМ РИЗИКОМ

На сьогоднішній день обмінний курс в Україні досить мінливий і його важко передбачити, оскільки на нього впливає багато різних факторів. Але якими б складними та прогресивними не були умови, які ми сьогодні спостерігаємось на валютному ринку, підприємства-суб'єкти ЗЕД зобов'язані будувати певні прогнози на майбутнє, щоб бути готовими до можливих коливань валютних курсів та пов'язаного з цим валютного ризику.

В даний час використовуються та розробляються три основні напрямки прогнозування валютних курсів [4]:

- технічний аналіз, який включає такі інструменти: метод екстраполяції, "метод ковзних середніх" (модель AR, ARMA, ARCH та GARCH), адаптивний прогнозний метод;
- фундаментальний аналіз, який використовує "теорію паритету купівельної спроможності";
- аналіз економічних циклів.

Хоча вищезазначені методи розглядалися окремо, на практиці аналітики використовують комплексний підхід для підвищення точності прогнозу.

Для прогнозування валютного курсу ми звернулися до методу економетричного моделювання, що по суті поєднує як фундаментальний, так і технічний метод аналізу. Перевага цього методу також полягає в тому, що ми можемо врахувати велику кількість факторів, що впливають на обмінний курс, і отримати досить точний результат за короткий термін.

Для побудови моделі ми визначили наступні фактори впливу: стан платіжного балансу, обсяг міжнародних резервів, показники державного боргу, рівень інфляції, залишок валютних інтервенцій НБУ (табл. 3.1)

Далі, ми будемо поступово усувати ті незалежні змінні, які викликають появу мультиколінеарності в моделі, і побудувати регресійну модель на основі обраних факторів.

Таблиця 3.1 - Фактори, що впливають на обмінний курс

Роки	Залишок коштів на платіжному балансі, млн \$	Обсяг міжнародних резервів, млн. \$	Державний борг , млн . \$	Інфляція ставка ,%	Чисті валютні інтервенції НБУ, млн. \$	Курс , грн / дол
	x1	x2	x3	x4	x5	y
2009	-3063	31543,33	189428,00	122,30	-3,80	5,26
2010	-13726	26505,00	316884,60	112,30	-10,40	7,79
2011	5031	34576,00	423235,40	109,10	1,30	7,93
2012	-2455	31794,61	473121,60	104,60	-3,70	7,96
2013	-4175	24546,19	515510,60	99,80	-7,44	7,99
2014	2023	20415,71	584114,10	100,50	-3,10	7,99
2015	-13307	7533,00	1100564,00	124,90	-11,30	11,88
2016	849	13299,99	1572180,20	143,30	1,55	24,00
2017	1346	15539,33	1929758,70	112,40	-2,48	27,19
2018	2566	18808,45	2141674,40	113,70	-2,14	28,06
2019	-418	16737,12	2093075,50	107,40	-1,68	26,16

Різні масштаби виміру показників можуть суттєво впливати на отримані оцінки. З метою недопущення зміщення оцінок у подальших розрахунках здійсимо логарифмування показників «Обсяг міжнародних резервів», «Державний борг» , «Інфляція ставка».

Значення коефіцієнта кореляції між показниками валютного курсу та обсягу державного боргу становить 0.92, що може викликати ефект мультиколінеарності. Тому із подальшого розгляду даний показник ми вилучимо.

Далі побудуємо таблицю кореляційної матриці 3.2

Проаналізувавши значення F-критерію Фішера, ми будемо впевнені у якості побудованої нами моделі. Згідно з аналізом, значення критерію Фішера становить 5,9 (більше, ніж Таблиця $F_{\text{табл}} = 4,5$), що підтверджує статистичну значимість досліджуваної моделі ($F_{\text{факт}} > F_{\text{табл.}}$)

Таблиця 3.2 - Кореляційна матриця

	Курс, грн / дол	Залишок коштів на платіжному балансі, млн \$	Обсяг міжнародних резервів, млн. \$	Державний борг , млн . \$	Інфляція ставка ,%	Чисті валютні інтервенції НБУ, млн. \$
Курс, грн / дол	1					
Залишок коштів на платіжному балансі, млн \$	0,366712	1				
Обсяг міжнародних резервів, млн. \$	-0,50352	0,28593	1			
Державний борг , млн . \$	0,929244	0,288709	-0,68993	1		
Інфляція ставка ,%	0,287946	-0,14568	-0,48602	0,214667	1	
Чисті валютні інтервенції НБУ, млн. \$	0,415947	0,922778	0,24019	0,287186	0,14401	1

Наступним кроком є визначення прогнозних значень незалежних змінних за такою формулою:

$$y_{\text{прог}} = y_n \cdot \bar{T}_{\text{зр}}^t, \quad (1.1)$$

де y_n - останнє спостереження в досліджуваній серії даних;

$\bar{T}_{\text{зр}}^t$ - середній темп приросту, розрахований на середню геометричну;

t - період прогнозу.

Після визначення прогнозних значень незалежних змінних, ми можемо змоделювати значення майбутнього валютного курсу (рис . 3.1.) Регресійне рівняння для прогнозування буде мати наступний вигляд1 :

$$y = 56,68 + 0,151 \cdot x_1 - 32,807 \cdot \ln x_2 - 0,551 \cdot \ln x_4 + 1,1 \cdot x_5$$

Зроблений нами прогноз дозволяє оцінити майбутній стан обмінного курсу, який ми спостерігаємо, ще більшу девальвацію гривні, і на наступний прогнозний рік ми спостерігаємо зростання курсу з до 28,9 гривні за 1 долар.

Слід також зазначити, що в 2020 році в Україні відбудуться місцеві вибори, а отже, уряд буде більше зацікавлений у перемозі на майбутніх виборах, та може приймати рішення, що матимуть негативний вплив на обмінний курс

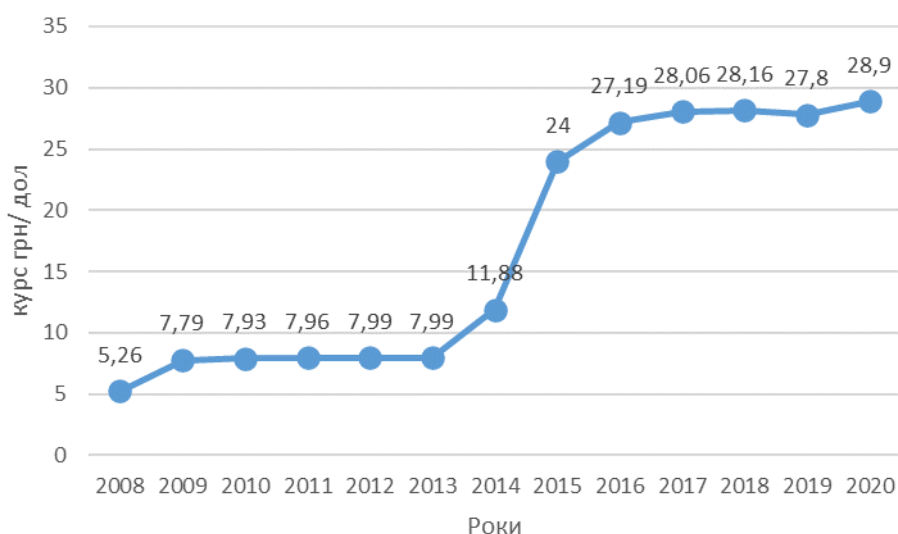

Рисунок 3.1 - Результати прогнозування офіційного курсу гривні до долара [побудовано автором]

Слід також підкреслити, що у 2020 році відбуватимуться значні виплати за кредитами, раніше отриманими Україною від міжнародних партнерів, що також може викликати неконтрольоване хвилювання валюти серед населення.

Дані, які ми обчислюємо, підтверджують також очікування НБУ, який у 2020 році розмістив національну валюту щодо долара на рівні 29,4 млрд грн та прогноз МВФ, який у 2020 році передбачив для України девальвацію курсу національної валюти на 5, 89% до 28,6 грн/дол.

ВИСНОВКИ

Хоча управління ризиками на підприємстві базується на загальних принципах менеджменту, для того, щоб брати участь у управлінні ризиками на підприємстві, потрібно мати обізнаність з сучасних методик ризик менеджменту. Вихідним моментом є розуміння термінології фінансів та управління фінансовими ризиками.

Незважаючи на велику динаміку з якою створюються нові методи та інструменти управління фінансовими ризиками, вони, як правило, можуть бути розбиті на основні групи, що включають деривативи (форварди, ф'ючерси, свопи), методи VaR (Value at risk) та використання комплексних процесів управління ризиками. Знання портфельної теорії як методу поводження з ризиками є обов'язковим у сучасних умовах. Моделювання також є важливим аспектом управління ризиками підприємства.

Здійснюючи свою діяльність, компанія стикається з багатьма загрозами, що можуть призвести до погіршення її фінансового стану аж до стану банкрутства. Тому забезпечення достатнього рівня фінансової безпеки вимагає ретельного вивчення факторів, що генеровані внутрішнім та зовнішнім середовищем компанії.

В епоху, коли ризик може стати реальністю на мить, компанії повинні шукати нові можливості та підходи до управління стратегічним ризиком. Зокрема, їм слід зараз розглянути набагато ширший набір ризиків та стратегічних активів - включаючи людей, інтелектуальну власність, клієнтів, маркетингові зусилля. Ці ризики та активи набагато складніше виміряти, захистити їх від дії різного роду небезпек. Це вимагає набагато більш систематичного та стійкого підходу до моніторингу та управління ризиками. Для вирішення завдань, пов'язаних із ризиком завтрашнього дня, компанії повинні спостерігати також поза своїми традиційними корпоративними структурами та більше залучати бачення зовнішніх стейкхолдерів, що можуть оцінити їх сильні сторони, проблеми та можливості. Для цього знадобиться по-

новому зосередитися на зборі даних та оцінці бачення з «зовнішніх» джерел, включаючи клієнтів, блогерів, установників інформаційних тенденцій, а також аналітиків ринку та безпеки.

Стратегія управління ризиками має забезпечувати структурований та узгоджений підхід до виявлення, оцінки та управління ризиком. Вона реалізує процес регулярного оновлення та перегляду оцінок з урахування нових подій та вже вжитих заходів. Процес виявлення та перегляду ризиків, з якими стикається компанія, відомий як оцінка ризику. Оцінюючи ризики, можна активно усвідомлювати, де формується невизначеність навколо подій чи результатів, та визначати кроки, які можна вжити для захисту організації, людей та активів.

Довгострокове прогнозування валютного курсу є досить важливим методом управління валютними ризиками, оскільки дає можливість оптимізувати валютні операції та більш чітко розробити та реалізувати стратегію взаємодії із іноземними партнерами та відокремленими підрозділами

Тому можна зробити висновок, що прогноз довгострокового обмінного курсу відіграє важливу роль в управлінні валютним ризиком, оскільки він дозволяє як ідентифікувати валютні ризики компанії, так і прогнозувати їх майбутні прояви.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Бланк, И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк.– 2-е изд., стер.– К.: Эльга, 2014.– 778 с.
2. Дмитрієв І. А. Визначення переліку складових економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / І. А. Дмитрієв, А. О. Близнюк. – Режим доступу http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Emp/2011_23_1/33DmBl.htm
3. Фінансова безпека підприємств і банківських установ [Текст] : монографія / А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський та ін.; за заг. ред. А.О. Єпіфанова. – Суми : УАБС НБУ, 2009. – 295 с.
4. Brealey, A.R., Myers, C.S. and Marcus, J.A. (2007) Fundamentals of Corporate Finance. 5th Edition, McGraw-Hill, New York.
5. Вербицька, І.І. Сутність, прояв та мінімізація валютних ризиків / І. І. Вербицька // Інноваційна економіка. - 2013.– № 3. - С. 258–261.
6. Методичні вказівки щодо перевірки банків «Система оцінки ризиків» № 104 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04>.
7. Мішина В. Ю. Тенденції та перспективи розвитку російського валютного ринку / Мішина В.Ю. , С.В. Москальов , І.Б. Федоренко // Гроші та кредит. 2011. № 7. - С. 16–54.
8. Пенікас Г.І. "Моделі" копули "в управлінні валютним ризиком банку": Прикладна економетрія - № 1 (17), 2010 р. - С. 63.
9. Кузнецов Ю.В. . Методологічні аспекти дослідження системи управління ризиками / Ю.В. . Кузнецов , Н. В. Капустіна // Проблеми сучасної економіки. - 2008. - № 3. - С. 324–327.
10. Савицький С. Хеджування валютних ризиків за допомогою миттєвих контрактів ММВБ [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.myshared.ru/slide/203512>.

11. Струхенкова Т. В. Валютні ризики: методи оцінки та управління: Навчальний посібник. М.: Фінансова академія, 2003. - С. 23–58.
12. Енциклопедія управління фінансовими ризиками / За ред. А. А. Лоба -нові та А. В. Чугунов 2-е видання. М.: Альпіна Бізнес Букс, 2006. - С.153-177.
13. Ребрик, М. А. Управління валютним ризиком у банку: дис ... на ступінь кандидата. екон наук: спец 08.00.08 «Гроші, фінанси та кредит» / Ребик Михайло Андрійович. - Суми, 2011. - С. 283.
14. Фінансово-кредитний енциклопедичний словник / За заг. Ред. проф. АГ Брудні М.: Фінанси та статистика, 2002 р. - С. 294.
15. Йоріон Кандидат фінансових ризиків: Друге видання. / Йоріон Кан. - Хобокен, Нью-Джерсі: Джон Вілей і сини, 2003. - 708 с.
16. Вальравен К.Д. Управление рисками в коммерческом банке / Рабочие материалы Института экономического развития Мирового банка, 1997. – 319с.
17. Балдін К. В. Менеджер ризиків: Навчання. шлях / К. В. Балдін, С. Н. Воробйов. - М.: Гарвард, 2005. - С. 285.
18. Шапкін А.С. Економічні та фінансові ризики. Оцінка, управління, інвестиційний портфель: монографія / А. С. Шапкін - М.: Видавничо-торгова корпорація «Дашков і Ко», 2003. - С. 544.
19. Балабанов ІТ Основи управління фінансами. Як управляти капіталом / І.Т. Балабанов - М.: Фінанси та статистика, 1995. - С.382.
20. Кедментьев А. В. Трактат про ризик [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://polbu.ru/kdementiev_trrisk/.
21. Міжнародний менеджмент / за ред. С.Є. Пивоварова, Л.С. Тарасевич, А.І. Майзель. - СПб.: Пітер, 2001. - С. 576.
22. Лука К. Торгівля на світових валютних ринках: Пер. з англ. 2nd ed. М.: Бізнес-автобус Alpina, 2005.
23. Привезенцев А.Є. Валютний ризик у банківській справі та менеджменті. Дисертація Саратов, 2001. - С. 265.

24. Суварян Г. Г. Теоретичні основи валютного ризику - Журнал ФА, № 2 2002, с. 128-136.
25. Шапіро Алан К. Багатонаціональний фінансовий менеджмент / Алан К. Шапіро. - опубліковано John Wiley and Son, Inc. - 8-е видання. - 2006 р. - 768 с.
26. Піскулов Д. Ю. Теорія та практика розведення валюти: [приклад. посібник] / Д. Ю. Піскульов . - М.: ІНФРА-М, 1995. - С. 208.
27. Ребір М. А. Фактори валютного ризику банку / М. А. Ребрик // Вісник Української академії банківської справи. - 2009. - № 2 (27) -С. 84-88
28. Донець, Л. І. Економічні ризики та методи їх вимірювання [Текст]: Підручник / Л. І. Донець. - К.: ЗУЛ, 2006. - 312 с.
29. Маршалл Дж.Ф., Бансал В.К. Фінансовий інжиніринг - Навчальний посібник. М.: "Інфра-М" 1998, с. 243-246
30. Дребот Н.П. Фактори, що впливають на курс національної валюти в Україні - Національний лісовий університет України Науковий вісник НЛТУ України. - 2016. - Голос понад 26,2 с. 190-195.
31. Ткачук Н. М. Методи управління валютними ризиками банку / Н. М. Ткачук, Ю. І. Стремецька // Наука та економіка. - 2010. - № 2 (18). - С. 106-111.
32. Дмитрієва М. А. Валютний ризик: від визначення до класифікації // Російський бізнес. - 2015. - Том 16. - № 15. - С. 2423-2436
33. Реферат Л. В. Управління валютними ризиками: політехнічний аспект: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата. екон наук: Спеціальний 08.00.01 «Економічна теорія та історія економічної думки» / Реп. Лідія Володимирівна . - Донецьк, 2008. - С. 256.
34. Офіційний курс гривні до іноземної валюти [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://bank.gov.ua/control/uk/curmetal/detail/currency?period=daily>.
35. Статистика зовнішнього сектору [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=65613&cat_id=44446.

36. Суми валютних інтервенцій Національного банку України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=27281784>.

37. Стратегія валютних інтервенцій Національного банку України на 2016-2020 роки [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=38081080>.

38. Goncharenko, T. Balance Between Risk And Profit In The Context Of Strategic Management: The Case Of Ukrainian Banks [Текст] / T. Goncharenko, L. Lopa // SocioEconomic Challenges. – 2020. – Vol. 4, Issue 1. – P. 111-120 – DOI:[http://doi.org/10.21272/sec.4\(1\).111-121.2020](http://doi.org/10.21272/sec.4(1).111-121.2020)

39. Dmytrov, S. An approach to the use of indices-based analysis subject to money laundering and terrorist financing national risk assessment [Текст] / S. Dmytrov, T. Medvid // SocioEconomic Challenges. – 2017. – Vol. 1, Issue 1. – P. 35-47.

40. Thomas, G. Data Usage in Talent Management – Challenges for SMEs in the Field of Skilled Crafts [Текст] / G. Thomas // SocioEconomic Challenges. – 2020. – Vol. 4, Issue 1. – P. 75-81. – DOI:[http://doi.org/10.21272/sec.4\(1\).75-81.2020](http://doi.org/10.21272/sec.4(1).75-81.2020)

41. Kaya, H.D. An Application Of Stock-Trak In ‘Investments’: What Common Mistakes Do Students Make While Studying Socioeconomic Processes? [Текст] / H.D. Kaya, J.S. Kwok // SocioEconomic Challenges. – 2020. – Vol. 4, Issue 1. – P. 5-16. – DOI:[http://doi.org/10.21272/sec.4\(1\).5-16.2020](http://doi.org/10.21272/sec.4(1).5-16.2020)

42. Meresa, M. The Effect of Strategic Management Practices on the institutional Performance; the case of Dedebit credit and saving institution in Eastern Tigray [Текст] / M. Meresa // SocioEconomic Challenges. – 2019. – Vol. 3, Issue 3. – P. 80-97. – DOI: [http://doi.org/10.21272/sec.3\(1\).80-97.2019](http://doi.org/10.21272/sec.3(1).80-97.2019)

43. Kaya, H.D. Government Support, Entrepreneurial Activity and Firm Growth [Текст] / H.D. Kaya // SocioEconomic Challenges. – 2019. – Vol. 3, Issue 3. – P. 5-12. – DOI: [http://doi.org/10.21272/sec.3\(1\).5-12.2019](http://doi.org/10.21272/sec.3(1).5-12.2019)
44. He, S. Competition among China and ASEAN-5 in the US Market: A New Extension to Shift-Share Analysis [Текст] / S. He // SocioEconomic Challenges. – 2019. – Vol. 3, Issue 4. – P. 129-138. – [https://doi.org/10.21272/sec.3\(4\).129-138.2019](https://doi.org/10.21272/sec.3(4).129-138.2019)
45. Yann Harold Nounamo Nguedie. Corruption, Investment and Economic Growth in Developing Countries: A Panel Smooth Transition Regression Approach [Text] / Nguedie Yann Harold Nounamo // SocioEconomic Challenges. – 2018. – Vol. 2, Issue 1. – P. 63-68
46. Jiang, Yucheng Monetary Policy Surprises and the Responses of Asset Prices: An Event Study Analysis [Текст] / Yucheng, Jiang, Gang Wang // SocioEconomic Challenges. – 2017. – Vol. 1, Issue 3. – P. 22-44
47. Pavlyk, V. Institutional Determinants Of Assessing Energy Efficiency Gaps In The National Economy [Текст] / V. Pavlyk // SocioEconomic Challenges. – 2020. – Vol. 4, Issue 1. – P. 122-128 – DOI:[http://doi.org/10.21272/sec.4\(1\).122-128.2020](http://doi.org/10.21272/sec.4(1).122-128.2020)
48. .Social Integration As A Direction For Humanization Of Economic Relations And Improvement Of Social Welfare [Текст] / O. Voronkova, O. Hordei, A.R.P. Barusman, E.K. Ghani // SocioEconomic Challenges. – 2019. – Vol. 3, Issue 4. – P. 52-62. – [https://doi.org/10.21272/sec.3\(4\).52-62.2019](https://doi.org/10.21272/sec.3(4).52-62.2019)
49. Balas, A.N. The Global Economic Crisis And Retailers' Security Concerns: The Trends [Текст] / A.N. Balas, H.D. Kaya // SocioEconomic Challenges. – 2019. – Vol. 3, Issue 2. – P. 5-14. – DOI: [http://doi.org/10.21272/sec.3\(1\).5-14.2019](http://doi.org/10.21272/sec.3(1).5-14.2019) v
50. Ahmad, N.S.M. The Pecking Order Theory and Start-up Financing of Small and Medium Enterprises: Insight into Available Literature in the Libyan Context [Текст] / N.S.M. Ahmad, Mr.R.Ah.A. Atniesha // Financial Markets,

Institutions and Risks. - 2018. - Vol. 2, Issue 4. - P. 5-12. - DOI: [http://doi.org/10.21272/fmir.2\(4\).5-12.2018](http://doi.org/10.21272/fmir.2(4).5-12.2018)

51. Musa, H. Financial Support to Small and Medium-Sized Enterprises in Slovakia [Текст] / H. Musa, Z. Musova, P. Sliacky // Financial Markets, Institutions and Risks. - 2017. - Vol. 1, Issue 4. - P. 47-52. - DOI: [10.21272/fmir.1\(4\).47-52.2017](http://doi.org/10.21272/fmir.1(4).47-52.2017).

52. Singh, S.N. Impact of Value Added Tax on Business Enterprises: A Case of Mettu Town [Текст] / S.N. Singh // Financial Markets, Institutions and Risks. - 2019. - Vol. 3, Issue 4. - P. 62-73. - [http://doi.org/10.21272/fmir.3\(4\).62-73.2019](http://doi.org/10.21272/fmir.3(4).62-73.2019)

53. Bonamigo, A. Value Co-creation and Leadership: An Analysis Based on the Business Ecosystem Concept [Текст] / A. Bonamigo, D. Mendes // Business Ethics and Leadership. - 2019. - Vol.3, Issue 4. - P. 66-73. - [http://doi.org/10.21272/bel.3\(4\).66-73.2019](http://doi.org/10.21272/bel.3(4).66-73.2019)

54. Jafarzadeh, E. The Impact of Income Inequality on the Economic Growth of Iran: An Empirical Analysis [Текст] / E. Jafarzadeh, He. Shuquan // Business Ethics and Leadership. - 2019. - Vol.3, Issue 2. - P. 53-62. - DOI:[http://doi.org/10.21272/bel.3\(2\).53-62.2019](http://doi.org/10.21272/bel.3(2).53-62.2019)

55. Moderating Influence Of Organizational Reward System On Employee's Performance [Текст] / K.S. Akpoviro, P.M. Akanmu, A. Olalekan, S.A. Alhaji // SocioEconomic Challenges. - 2018. - Vol. 2, Issue 4. - P. 114-122. - DOI: [http://doi.org/10.21272/sec.2\(4\).114-122.2018](http://doi.org/10.21272/sec.2(4).114-122.2018).

56. Prince, T.E. Behavioral Finance and the Business Cycle [Text] / T.E. Prince // Business Ethics and Leadership. - 2017. -Vol.1, Issue 4. - P. 28-48. - DOI: [10.21272/bel.1\(4\).28-48.2017](http://doi.org/10.21272/bel.1(4).28-48.2017).

57. Boiarko, I. Evaluation of the Market Value of the Enterprise with Consideration of Exogenous Factors [Текст] / I. Boiarko, A. Paskevicius // Business Ethics and Leadership. - 2017. - Vol. 1, Issue 3. - P. 75-83.